

A 21. századi kereszténység, és ennek alternatívái Székelyföldön

Ha a gyergyói térség elmúlt évtizedeinek változásait, átmenetiségét szeretnénk megragadni, illetve jelenkori társadalmának keresztmetszetét adni, magától adódik, hogy előtérbe kerül az egyház és a vallás, hiszen ezek társadalmi jelenléte és fontossága egyértelmű Gyergyó többnyire tömbkatolikus településein. A térség nagy községeinek lakói majdnem teljes egészében katolikusok, néhány többségi román etnikumú és ortodox települést¹, valamint Gyergyószentmiklós várost leszámítva (ahol a katolikusok aránya 76,8 %), az itt lakók több mint 95 %-a római katolikus.² Eltérően Erdély és Székelyföld többi térségeinek nagy részétől, ebben a régióban a protestantizmus nem tudott a katolikus vallással azonos súlyú egyházszervezeti struktúrát kiépíteni. Ugyanakkor mégsem teljes a vallási homogenitás: a gyergyói kultúrába három és fél évszázaddal ezelőtt markáns kulturális és vallási diverzitást hozott az örmények gyergyószentmiklósi megtelepedése.

A térség katolicizmusának történelmi kontinuitása azonban mindvégig állandó volt. Székelyföldön – elsősorban a ferences kolostorok vonzáskörzetében – több helyen is kialakultak katolikus szigetek, „szentföldek” (pl. Felső-Háromszéken, Felső-Nyárád mentén), létszámában, kiterjedésében ezek közül a Csík-Kászon-Gyergyó-Gyimes összefüggő katolikus tömb a legnagyobb és legjelentősebb, ahol két ferences központ is van: a csíksomlyói és a gyergyószárhegyi.

A kommunista módon végrehajtott szekularizáció – akárcsak a modernizáció – rendkívül erőszakos, társadalomidegen és diktatórikus módon zajlott Romániában és ezen belül Székelyföldön – akárcsak az Európa keleti blokkjához tartozó

1 Gyergyóholló, Salamás, Gyergyóvárhegy, Gyergyótölgyes és Vasláb községek.

2 VARGA E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikái a népszámlálási adatok alapján, 1852-2011: Hargita megye.* www.adatbank.ro

többi országban. A térség kollektív tudatában „a nem szabadott templomba menni, de azért mi mégis mentünk” típusú jellemzése a kommunista időszaknak még ma is olyannyira élénk, mint a hiányszocializmushoz kötődő sorbaállásokról szóló narratívák. Annak ellenére azonban, hogy Kelet-Közép-Európa országai a közelmúltban többé-kevésbé hasonló stratégia mentén felépített kommunista vallásüldözés részesei voltak, ma ezen országok vallási jellegzetességei jelentős mértékben eltérnek egymástól. Az EVS és WVS (Európa- és Világ Értékrend) vizsgálatok alapján kapott kép a posztkommunista térségről rendkívül színes: vannak olyan országok, amelyek Európa szinten legkevesbé vallásosak (volt Kelet-Németország, Csehország, Észtország), vannak közepes mértékben vallásos országok (Magyarország, Oroszország, Lettország) és kiemelkedően, európai viszonylatban legvallásosabbnak mondható országok (Lengyelország, Románia).³ Hogy az alkalmazott kommunista vallásüldözési modell nem egyformán hatott minden országban, annak okait nyilvánvalóan a közös modellen túli eltérő társadalmi mintázatokban kell keresni.

Melyek ezek az eltérő társadalmi jellegzetességek? Egy adott társadalom tagjainak vallásosságát nyilván többféle megközelítésben jellemezhetjük és már előljáróban tisztáznunk kell, hogy milyen fogalomrendszerben értelmezzük a statisztikai mutatókat. A klasszikus érték- és vallásszociológiai vizsgálatok elsősorban a hagyományos vallási megnyilvánulási formák felől közelítik meg a vallásosság jellemzésének lehetőségeit. A szemléletmód viszonyítási felülete az intézményes keresztény vallásosság⁴, mely a vallásosságot többnyire olyan jelenségek alapján méri, amik az intézményes egyház előírásaihoz, szokásaihoz, dogmatikai rendszeréhez, az ezek által fölkinált vallási megnyilvánulási formákhoz kapcsolódnak. A mérési módhoz az elméleti megalapozottságot Glock és Stark ún. dimenziós modellje⁵ biztosítja. Ez azon alapul, hogy a vallásosság az egyének szintjén (is) összetett rendszer, ami különbözőképpen mutatkozhat meg az egyének érzelm-, gondolat- és cselekvésvilágában. Ha

3 VOICU, Mălina: *România religioasă*. Iași, Institutul European, 2007. (a továbbiakban: VOICU 2007/1)

4 FÖLDVÁRI Mónika: *Vallásszociológiai perspektívák. Vallásosság és spiritualitás Magyarországon országosan reprezentatív vizsgálatok tükrében*. In: *KAPOCS*. XIII. (2014) 4. sz.

5 Y. GLOCK, Charles, STRAK, Rodney: *Religion and Society in Tension*. Chicago, Rand McNally and Company, 1965.

jellemezni akarjuk az egyének vallásosságát, akkor ennek legalább öt megnyilvánulását, dimenzióját kell figyelembe vevük. Ezek a következők: a hit (kognitív dimenzió), a vallásgyakorlat (a rituális dimenzió), a vallási ismeretek és szemléletmód (az intellektuális dimenzió), a vallási érzések és élmények (a tapasztalatok dimenziója) és a mindennapi magatartás vallási meghatározottsága (a következmények dimenziója). A modell megnyitja a vallásos mezőt pl. olyanok számára is, akik esetleg ritkán gyakorolják vallásukat, de más dimenziók mentén egyértelműen vallásos karakterrel rendelkeznek. A komolyabb vallásszociológiai kutatások igyekeznek mind az öt dimenzió alapján jellemezni egy adott társadalom tagjait, de a gyorsjelentésszerű tanulmányokban általában nem jut lehetőség csak a hit, a vallásgyakorlat és esetleg a következmények dimenzióinak elemzésére.

Ahhoz azonban, hogy az intézményes vallásosság gondolat- és fogalomrendszerére épülő kutatási paradigmából kiléphessen a kutató, a Glock és Starck modelljében szereplő dimenziók átsúlyozására is szükség van. Lehetséges, hogy a vallásgyakorlat dimenziója helyett a vallási érzések, élmények dimenziója kell hangsúlyosabb szerepet kapjon, a vallásgyakorlat esetében sem a klasszikus vallásgyakorlati formák elemzése kell előtérbe kerüljön. Ennek szükségessége a modern, individualizálódott, „intézmény-nélküli” vallásosság elterjedésével egyre hangsúlyosabban jelentkezik, hiszen az egyháziasság kiindulópontú vallásosság jellemzése, amely az egyházak szokás- és követelményrendszere, hittartalma alapján állítja föl a vallásosság mércéjét, elveszti „jogosultságát” olyan típusú vallásosság jellemzése esetén, aminek szinte semmilyen kötődése nincs a hagyományos keresztény egyházak kultúrájához. Az intézményes kontroll alól kibúvó vallásosság megragadása fontos feladata a mai vallásszociológiának⁶ és ez egy másik vallásszociológiai kutatói paradigmának nyit utat.

Visszatérve a posztkommunista országok eltérő vallásosságát vizsgáló kérdéseinkre, erre a választ az előbb körvonalazott, „hagyományosnak”, vagyis intézménycentrikus vallásosságként definiált fogalomrendszerben keressük.

6 TOMKA Miklós: *Hagyományos (vallási) értékek a modern társadalomban*. In: *Educatio*, X. (2001) 3. sz. 419-433.

Ebben a megközelítésben egy adott társadalom vallásosságát leginkább meghatározó tényezők Voicu összefoglalásában⁷ a következők:

– A társadalom szociális, gazdasági fejlettsége, ezen belül kiemelten az a tényező, hogy tagjai mennyire érzik magukat kiszolgáltatottnak előre nem látható, általuk nem kontrollálható tényezőknek? Mekkora az illető társadalom gazdasági és szociális bizonytalanságai? (Minél nagyobb a bizonytalanság egy adott társadalomban, tagjai annál nagyobb valószínűséggel lesznek vallásosak.)

– Milyen mértékű az adott társadalom urbanizálódási és industrializálódási foka? (Mindkettő többnyire a vallásosság csökkenését segíti elő.)

– Mekkora az adott társadalomban a vallási pluralizmus? (Finke, Stark, Iannaccone elmélete szerint minél nagyobb a vallási kínálat, annál több ember találja meg a számára legmegfelelőbb vallási fórumot, tehát annál vallásosabb lesz maga a társadalom. Minél több szereplő van jelen egy vallási „piacon”, azaz minél nagyobb a vallási kínálat, annál nagyobb lesz a vallási kereslet is, vagyis annál vallásosabbak lesznek az emberek.)

A vallásosságot nyilvánvalóan más tényezők is befolyásolják, de csupán a legfontosabbak felsorolása nyomán is láthatjuk, hogy a közös kommunista múlt mellett Kelet-Közép-Európa országai számos téren elkülönülnek egymástól. Románia Európa szerte kiemelkedő vallásosságának legfontosabb magyarázatát Voicu a romániaiak alacsony iskolázottságában, konkrétan a felsőfokú végzettséggel rendelkezők alacsony számában látja, modellje szerint ennek a tényezőnek a hatása a vallásosságra az adott társadalom fejlettségi szintjén is túlmutat.⁸ A romániaiak vallásosságára szintén erősen hat az a tény, hogy a vallási „piacon” a Román Ortodox Egyház szinte monopolhelyzetben van, ez Voicu szerint Romániában – ellentmondásban a vallási pluralizmus vallásosság-fokozó elméletével – konszolidálja az itt lakók erőteljes vallásosságát.

A posztkommunista országok között Románia nem csupán a vallásosság magas szintjében jár élen, hanem a vallásos emberek számának növekedésében is. Az 1990-2000 közötti adatok elemzése során csökkenő vallásosságú

7 VOICU 2007/1 és VOICU Mălina: *Religiozitate și revitalizare religioasă în perioada de tranziție*. In: *Valori ale românilor: 1992-2006. O perspectivă sociologică*. Szerk.: VOICU Bogdan, VOICU Mălina. Iași, Institutul European, 2007. (a továbbiakban: VOICU 2007/2)

8 VOICU 2007/2

(szekularizálódó) országokat (volt Kelet-Németország, Magyarország, Lengyelország) és növekvő vallásosságú (vallásosan revitalizálódó) országokat különböztethetünk meg (Szlovákia, Lettország, Románia és Bulgária). Noha a posztszocialista országok vallásosságának két típusú összehasonlításában eltérő trendek is láthatóak (Lengyelország például a kimagaslóan vallásos országok közé sorolható, de 1990-2000 között csökkent a vallásossága, Bulgária a kevésbé vallásos országok között tartható számon, de itt növekszik leginkább a vallásos emberek száma), Románia mindkét típusú összehasonlításban az élen jár: nagyfokú vallásosság és nagyarányú vallásos növekedés jellemzi. A vallásosság növekedésének legfontosabb tényezőjeként Voicu az átmenet nagy társadalmi nehézségeit (szegénység, infláció, bizonytalanság, életszínvonal csökkenése) jelöli meg (amelyek éppúgy jellemezték Romániát, mint Bulgáriát).⁹

Romániában tehát nem beszélhetünk szekularizációs folyamatról, sokkal inkább az ellentétes folyamat, a deszekularizáció válik irányadóvá. A rendszerváltást követően Romániában a deszekularizációnak számos megnyilvánulását azonosította Kiss Dénes¹⁰: az egyházak és a vallás újra befolyásra tesz szert olyan korábban szekularizált intézményekben, mint oktatás, egészségügy, gazdasági tevékenység, az ortodox egyház szimbolikusan és intézményesen is növeli befolyását a romániai politikai életben és különböző szakpolitikák kidolgozásában. A jelenséget tovább erősítik a nagyobb egyházak szervezetében bekövetkezett változások. A papság és szerzetesek számának gyarapodása elsősorban az ortodox egyházra jellemző, de a vallásoktatás bevezetésével a vallástanári képzettség megszerzésének lehetősége megnyílt minden nagyobb felekezet hívei számára, a papságon kívül jelentős számban növelve ezáltal a teológiai végzettséggel rendelkező hívek számát. Ugyanakkor a nagyobb egyházak keretében a rendszerváltozást követően lehetőség nyílt az egyházakon belüli reform- és megújulási mozgalmak intézményesülésére is.

Az erdélyi katolikusokra legalább két szempont alapján másként hatott a kommunizmus és az ezt követő három évtizedes posztkommunista „átmenet”, mint a romániai románokra, vagy magyarországi magyarokra. Mindkét szempont szoros összefüggésben állhat a jelen vallásossági mutatóival: 1. esetükben a

9 VOICU 2007/1

10 KISS Dénes: *Deszekularizáció Romániában*. In: *Korunk*, 3. folyam (2014) 5. sz. 4-15.

vallásosság összefonódik a nemzeti identitással, 2. a kommunizmus ideje alatti egyházi magatartás nagyon fontos szimbolikus tőkével ruházta fel az egyházat.

A nacionalizmus és vallásosság szoros kapcsolata többnyire azokban a társadalmakban fordul elő, ahol az etnikai és vallási határok egybeesnek. Ha egy etnikai csoport tagjainak közös a vallási orientációja és a vallási koncentráció is magas, a vallás egy hasznos eszközzé válhat a nacionalista ideológia számára. (Pl. Észak-Írország)¹¹ Az erdélyi magyarság számára a vallási hovatartozás a legtöbb esetben identitásmarker, hasonlóan Székelyföldhöz, ahol a hagyományos nyugati keresztény egyházak tagjai szinte teljes egészében magyar nemzetiségűek, míg a keleti, ortodox egyház tagjai románok.

Székelyföld, és ezen belül Gyergyó esetében a nemzeti identitás és vallásosság kapcsolatában kétségkívül fontos szempontot képvisel, hogy a vallásosság nem csupán a nemzeti hovatartozással, hanem a kisebbségi léttel is kapcsolatban áll. Az 1918 óta kisebbségbe került magyarság legfontosabb intézményei az egyházak voltak, amit csak fokozott a kommunista diktatúra vallás- és kisebbségellenes politikája. Gereben Ferenc szemléletes megfogalmazása szerint: „A kommunizmus (...) a közös fenyegetettség révén egymáshoz ‘préselte’ a vallásosságot és a nemzettudatot.”¹² A kisebbségi léthelyzet a rendszerváltozás után is folyamatos krízishelyzeteket generál, ilyenkor többnyire fölerősödik a vallás értékeinek hangsúlyozása a nemzeti identitás alkotóelemeiben. A magyar történelmi egyházak a rendszerváltással gyakorlatilag egy időben, nyilvánosan is „zászlójukra tűzték” a nemzeti szimbólumokat, a templomok zömében találunk magyar nemzeti zászlót, az ünnepi szentmisék/istentiszteletek gyakran a magyar himnusz eléneklésével zárulnak, az egyházak élen járnak a nemzeti megemlékezések (pl. március 15-ei ünnepségek) megszervezésében, az ezeken való részvételben.

A katolikus vallás azonban nem csupán nemzeti identitásmarker, hanem egy olyan egyháznak a vallása is, amely a 20. század katolicizmus- és vallásosságellenes

11 VOICU Mălina: *The Effect of Nationalism on Religiosity in 30 European Countries*. In: *European Sociological Review*, 28. (2012) 3. sz. 333-343.

12 GEREKEN Ferenc: *Vallási és nemzeti identitás Közép-Európában*. In: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Szerk.: ÁBRAHÁM Barna, GEREKEN Ferenc, STEKOVICS Rita. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2003. 49.

légkörében rendkívül nagy szimbolikus tökére tett szert. Az egyház, Márton Áron püspök, a papok és szerzetesek hősie, sok esetben vértanúságot követelő magatartása a kommunista vallásüldözés során, a római katolikus egyház képviselőinek meg nem alkuvása olyan – intézményi bizalomra, nemzeti biztonságra épülő – pozitív jelentéstartalommal ruházta föl az egyházat, ami rendkívüli helyzetelőnyt biztosított minden más romániai intézménnyel szemben. Másrészt azonban fontos intézményszociológiai szempontként kell kiemelni, hogy – mintegy belemerevedve a védekező magatartásba –, az egyház a bezárkózásra, védekezésre berendezkedő intézményi struktúra, stratégia, mentalitás számos jellemzőjét hordozta hosszú időn át.

Az 1989-es rendszerváltás számos tekintetben teljesen új helyzet elé állította a katolikus egyházat is. A vallásgyakorlat, a vallásosság nyilvános megjelenítése szabaddá vált, lehetőség nyílt vallásos közösségek, mozgalmak, szociális-, karitatív-, oktatási-, nevelési-, kulturális intézmények, egyházi média működtetésére. Hosszas és sok nehézséggel járó folyamat részeként ismét egyházi tulajdonba kerültek államosított épületek, föld-, és erdő területek (a folyamat még nem zárult le teljesen). Szerzetesrendek újraindulására, újaknak a letelepedésére nyílt lehetőség. Összességében a pasztoráció, az egyház társadalmi részvétele számára robbanásszerűen megnőtt a lehetőségek száma.

A kommunista diktatúra bukása a romániai vallásos társadalmat viszonylag „épen” találta. Köszönhetően a térség társadalmi berendezkedésének, az egyház „hősies” helytállásának az üldöztetés éveitől és a „vallási hagyomány mély begyökerezettségének”, a korszak az „egyházak életében kevesebb kárt okozott, mint a szomszédos országok életében.”¹³ Társadalomtudományi megközelítésben Székelyföld fontos jellemzője a modernizációs kísérletek többszöri kudarca,¹⁴ ennek nyomán egy kismértékben industrializált, rurális életformára berendezkedett társadalom, amelyet életformabeli, kulturális és mentális téren egyaránt a valamikori öngazgatásra, önfenntartásra alapuló társadalomszerkezet rehabilitációs törekvései jellemeznek. A vidéki életformán alapuló, premodern

13 TOMKA Miklós: *Legvallásosabb ország? Vallásosság Szatmárban, Erdélyben, Romániában*. Budapest-Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2005. 30-31.

14 BIRÓ A. Zoltán: *Székelyföldi helyzetkép – önálló regionális fejlődés*. In: *Térség*, (2008) 1 sz. 7-26.

típusú társadalom mindig elősegíti a hagyományos vallásosság megmaradását, virágzását.¹⁵

A rendszerváltást követően ugyanakkor ellenkező hatással bír(hat) a korszak egy másik jellemzője. A rendszerváltás nem csupán a hitbeli meggyőződés és vallás gyakorlásának szabadságát hozta, hanem a média számának és tartalmának megsokszorozódását is. A földrajzi mobilitás lehetősége és nagymértékű gyakorlata a nem föltétlenül hagyományos és keresztény világnézettel, értékrenddel való találkozás számos lehetőségét nyújtja. A nyugati, esetleg liberálisabb világnézettel való találkozás sokszerű állapotokat (is) generált. A posztkommunizmus időszakának számos egyházi és kulturális hagyomány-rehabilitációs törekvésének hatására a nem-konzervativitás még mindig rendkívül szemléletidegen a helyi székely társadalomban és egyházi narratívában.

Ennek is köszönhető, hogy a székelyföldi szekularizáció ténye evidenciának számít, sőt egyfajta társadalmi fenyegető tényezőként jelentkezik nem csupán a hétköznapi, esetleg egyházi közbeszédben, hanem időnként a társadalomtudományi diskurzusban is. Ebben a szóhasználatban a szekularizáció egy olyan negatívnak értelmezett társadalmi folyamatot jelent, ami Nyugat-Európában már végbement: elvilágiasodást, tömeges elfordulást a vallástól és az egyházaktól, kiüresedett és elárverezett templomokat, vallástalan emberek sokaságát. A szekularizáció természetesen ennél a megfogalmazásnál sokkal sokrétűbb. A tanulmány célja nem a szekularizáció bemutatása, a fogalom és a köréje épülő elméletek és vizsgálatok sokaságát jelezni kívánva csak megemlítem, a szekularizációs értelmezést több tudományterület (filozófia, vallástudomány, teológia, jog, történelem, politológia, szociológia) használja. A szekularizációval foglalkozók (csak a legfontosabbakat kiemelve: Luchman, Berger, Casanova, Dobbelaere) a szekularizációt az elvallástalanodásnál lényegesen tágabb értelmezésben és több szinten vizsgálják (lásd pl. Máthé-Tóth András szintézisét¹⁶ a szekularizációról). Kérdés azonban, hogy a szekularizáció fogalmának leszűkítése és egyfajta „társadalmi mumus”-ként való értelmezése hasznára válik-e a helyi társadalomnak? Amint már jeleztem, és a továbbiakban néhány adattal is alátámasztom, az elmúlt három évtizedben, Romániában és ezen belül még kiemeltebben Székelyföldön

15 INGLEHART, Ronald: *Modernization and Postmodernization – Cultural and Political Change in 43 Societies*. New Jersey, Princeton University Press, 1997.

16 MÁTÉ-TÓTH András: *Vallásnézet. A kelet-közép-európai átmenet vallástudományi értelmezése*. Kolozsvár, Korunk-KOMP-PRESS, 2014.

nem szekularizáció, hanem deszekularizáció zajlott. A hagyományos értékekre támaszkodó társadalom létét folyamatosan veszélyeztető szekularizációs mítosz olyannyira elterjedt és evidenciának tekintett, hogy könnyedén előfordulhat: a tematizáció elkopottá, megunttá és tartalomvesztetté válik, és mint ilyen, tényleges szekularizációs folyamatok esetében hitelét veszített és hatástalan lesz.

A Székelyföldet érintő (nem túl nagyszámú) vallásszociológiai jellegű kutatások¹⁷ mind kiemelik az itt élők erőteljes vallásosságát, ezt pedig a kultúrába, életvitelbe mélyen gyökerező hagyományos társadalmakra jellemző vallásossággal hozzák összefüggésbe. A gyergyói térség vallásosságáról két kutatás alapján alkothatunk képet. Az első Csík-Kásznok-Gyimesek térségét vizsgálta meg 2010-ben egy 613 főre kiterjedő, komplex vallásszociológia kérdőíves felmérés alapján.¹⁸ A kutatás ugyan nem Gyergyóban készült, de egyház-, és társadalomtörténeti szempontok alapján úgy gondolom, hogy eredményei nagymértékben tükrözhetik a gyergyói jellemzőket is. A második kutatás már Gyergyóban készült, és ez tudomásom szerint az egyetlen itt végzett vallásszociológiai felmérés. 2018-ban a Gyergyói Községi és Szociális Erőforrásközpont és a Szent István Római Katolikus Plébánia végzett részletes kérdőíves felmérést a plébánia híveinek körében,¹⁹ az eredmények tehát elsősorban Gyergyószentmiklós városra vonatkoztathatók.

17 TOMKA Miklós: *Jelentés a vallásosságról – Erdély, az Úr 2000. esztendejében*. In: GERE BEN Ferenc, TOMKA Miklós: *Vallásosság és nemzettudat. Vizsgálódások Erdélyben*. Budapest, Kerkai Jenő Egyházzsociológiai Intézet, 2000.; KÁRPÁT PANEL – a kolozsvári Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány KÁRPÁT PANEL néven végzett erdélyi kutatásának vallásosságra vonatkozó eredményei. (2010);

FEJES Ildikó: *Szakmai szintézis a székelyföldi térségben folytatott, az egyházakkal és vallásossággal kapcsolatos kutatási programok és szakmai publikációk eredményei alapján*. Csíkszereda, Kézirat, 2006.;

FEJES Ildikó: *Vallási individualizáció a csíkszeredai katolikusok körében*. In: *Erdélyi Társadalom*, 5. (2006) 1. sz.

18 FEJES Ildikó: *A vallásosság történelmi és szociológiai dimenziói Csíkban*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2018. (a továbbiakban: FEJES 2018)

19 A kutatás során az egyházközség tagjainak vallásosságával, szociális helyzetével, a plébánia közösségi életével kapcsolatos kérdéseket vizsgálták. A 3969 személyből álló egyházközség híveiből véletlenszerűen kiválasztott 181 fő válaszolt a kérdésekre. Ezúton is köszönöm dr. Dániel Botond szociológusnak, kutatásvezetőnek és Ft. Keresztes Zoltán plébánosnak, hogy rendelkezésemre bocsátották a kutatás eredményeit.

A következő két táblázat az egyéni és közösségi vallásgyakorlat két leggyakrabban használt mutatójának adatait²⁰ tartalmazza. (Közép-Kelet Európa adatainál vegyük figyelembe, hogy ezek Románia adatait is tartalmazzák, amelyek a hitelemek döntő többségében fölfele mozdítják az átlagértékeket.)

Istentiszteleten való részvétel gyakorisága (%-ban)

	Székelyföld	Csík-szereda	Gyergyó-szentmiklós	Csík – vidéki települések	Magyarország	Románia	Közép-Kelet Európa
Hetente egyszer vagy többször	30,8	36,9	54,9	57,4	9.8	27.6	21.2
Havonta legalább egyszer	25,7	29,7	15	24,3	8.7	25.7	15.8
Évente többször	23,5	19,5	20,8	10,9	18.4	25.5	24.3
Ritkábban	17,8	11,8	5,8	6,5	27.7	16.9	18.6
Soha	4,1	2,1	3,5	1,2	34.6	4.2	18.2

Az istentiszteleten/szentmisén való részvétel gyakoriságát tekintve a gyergyószentmiklósi adatok kiemelkedően magas vallásgyakorlatot mutatnak. Eszerint a gyergyószentmiklósiak egyértelműen többen járnak hetente szentmisére, mint a székelyföldi lakosok átlaga, de a csíkszeredaiaknál is többen. A gyergyói adatok a csíki falvak lakóihoz hasonlítják leginkább a Szent István Plébánia híveit. Hagyományos térségekben többnyire általánosnak tekinthető, hogy

20 A Székelyföldre vonatkozó adatok a 2010-ben a kolozsvári Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány KÁRPÁT PANEL néven végzett erdélyi kutatásának vallásosságra vonatkozó eredményei. A Csíkra vonatkozó adatok saját, 2010-es kutatásom eredményei (FEJES 2018), a Magyarországra, Közép-Kelet Európára és Romániára vonatkozó adatok az Aufbruch 2007-es felmérésének eredményei (TOMKA Miklós, ZULEHNER Paul M.: *Religionen und Kirchen in Ost(Mittel)Europa: Entwicklungen seit der Wende. Aufbruch 2007*. Wien-Budapest, 2008.). A gyergyószentmiklósi adatok a 2018-as Gyergyói Községi és Szociális Erőforrásközpont és a Szent István Római Katolikus Plébánia által végzett kutatás eredményei.

szignifikánsan fordított irányú összefüggés van egy település nagysága és lakóinak vallásgyakorlata között. Így van ez Csíkban is: minél kisebb településen él valaki, annál gyakrabban járnak lakói templomba.²¹ Ezek az adatok azonban nem azt jelentik egyértelműen, hogy Gyergyószentmiklós lakói a vallásgyakorlat szempontjából úgy viselkednek, mint Csíkban a falun élők. Egyrészt a kutatásnak a mintavétel nagyságából adódóan van egy 7 %-os hibahatára.²² Másrészt a gyergyószentmiklósi kutatásnak volt egy erőteljesen egyházas miliője (egy plébánia hívei közt, plébániai felkérésére készült, a kérdezőbiztosok többnyire a plébánia önkéntesei közül kerültek ki), mindez befolyásolhatja a válaszadókat. A vallásos emberek többnyire öntudatlanul ugyan, de szeretnének „megfelelni” a vallási előírásoknak, és picit vallásosabb képet mutatni magukról, mint, ami a valóság. Fokozottan így van ez egy egyházközel, vallásos közegben, ami kimondatlanul is egyházas magatartást vár el a kérdezettektől. További pontosítást igényel az is, hogy Gyergyószentmiklóson és Csíkban is csak római katolikusok alkották a mintát, miközben a többi ország esetében az ortodoxok, görög-katolikusok és protestáns felekezetűek templomba járási szokásait is tükrözik az eredmények. Ez a megkülönböztetés azért fontos, mert a templomba járási gyakoriság szignifikáns összefüggést mutat a felekezettel: Kelet-Közép-Európában leginkább a katolikusok járnak heti gyakorisággal misére (mind a görög-, mind pedig a római katolikusok több mint 42 %-a), legkevésbé pedig az ortodoxok és a protestánsok (mindkettőnél alig több mint 14 %).²³

A hibahatárokat és felekezeti sajátosságokat is beszámítva azonban egyértelműen állíthatjuk, hogy összehasonlítva a székelődiekkel, romániaiakkal, magyarországiakkal és közép-kelet-európaiakkal, a gyergyószentmiklósiak közül sokan állítják azt, hogy hetente járnak szentmisére. Az adatok értelmezése természetesen további szubjektív megítélés alá is eshet: kérdés, hogy soknak-e vagy ellenkezőleg kevésnek tartják-e pl. az egyházi vezetők, ha egy plébánia híveinek több mint a fele vagy *csak a fele* jár hetente templomba (vagy állítja ezt magáról).

A gyergyószentmiklósi Szent István Plébánia hívei az imádkozás gyakorisága alapján is a csíkszeredaiak és a csíki vidéki települések között helyezkednek el. A figyelmes olvasónak talán feltűnik, hogy a templomba járási gyakorisággal

21 FEJES 2018

22 Dániel Botond és Fodor Rita adatai a kutatásról.

23 FEJES 2018

ellentétben az imádkozás gyakorisága kiemelten magas Románia esetében is, valamint gyakorlatilag elenyésző mind Székelyföldön, mind pedig Romániában a soha nem imádkozók aránya. Egy csupán részben szekularizált országban, mint Magyarországon, az emberek több mint fele soha, vagy csak nagyon ritkán imádkozik – ezt hasonlítsuk össze Székelyfölddel, ahol az emberek 60 %-a naponta imádkozik, és némi képet kaphatunk a szekularizációs diskurzus újraértelmezésének szükségességéről is.

Imádkozás gyakorisága (%-ban)

	Székely- föld	Csík- szereda	Gyergyó- szentmiklós	Csík – vidéki települések	Magyar- ország	Románia	Közép- Kelet -Európa
Naponta	58,9	55,9	63	79,3	18.3	65.5	30.8
Hetente egyszer vagy többször	24,4	17,9	12,8	13,5	10.8	16	15.1
Havonta legalább egyszer	6,5	8,2	11	2,6	5.6	6.1	8.8
Évente többször	1,8	4,6	0,6	1,2	6.5	2.7	10.2
ritkábban	6	13,3	0	3,1	20.8	7.4	12
soha	2,3	0	2,2	0,2	36.1	2.3	21.1

Az adatokból jól látható, hogy a székelyföldi vallásgyakorlati mutatók meghaladják mind a magyarországi, mind pedig a közép-kelet-európai értékeket. (Európai értékekkel való összehasonlítással jelen tanulmány keretei közt nem foglalkozom, mivel a mutatók értékeinek nagyon nagy az országokénti szórása, átlagértéket nem használhatunk ennek jellemzésére.) Az European Values System Study 1990-91-es, 1995-96-os, 1999-2001-es és 2005-ös vizsgálatai Romániát, és a fenti adatok alapján Székelyföldet is Európa legvallásosabb országai közé sorolják.

A következő táblázat a rendelkezésünkre álló adatok tükrében foghíjasan ugyan, de rálátást enged a fontosabb hitelemekben való hit mértékére. Mivel az

adatok különböző felmérések eredményei, sajnos eltérő hitelemeket mértek, így nem minden esetben van összehasonlítási alapunk.

3. táblázat: Hitelemekben való hit (%-ban)

	Székely- föld	Csík- szereda	Gyergyó- szentmiklós	Csík – vidéki települések	Magyar- ország	Közép- Kelet Európa	Románia
Istenben	96,8	93,2	98,1	99	58	80,6	97,7
Az ördögben / Gyergyóban sátánban	-	27	49	33,8	16,2	27,8	29,9
A pokolban	48,6	36,1	57,4	46,6	19,7	37,1	39,6
A jövő megjósolásában/ Gyergyóban jóslásban	-	16	7,2	11,7	20	31,7	22
Reinkarnációban	27,6	29,8	30,9	37,2			
Átokban, rontásban		9,1	26,8	24,1			
Horoszkópban		14	21	16,8			

Látható, hogy az Istenben való hit Székelyföld térségében gyakorlatilag mindenkiről elmondható: e tekintetben az itt élők sokkal jobban hasonlítanak a romániai lakossághoz, mint a magyarországihoz, a hit – akárcsak az imádkozás gyakoriságának – tekintetében közelebb állunk a romániai társadalomhoz, mint a magyarországihoz. A gyergyószentmiklósiak azonban az olyan „problémás” hit-tételekben is, mint az ördög és a pokol létezése, élen járnak, az ezekben hívők aránya kiemelkedik az összes többi vizsgált térség/ország közül. Érdekes módon a jóslásban a legkevésbé bíznak a gyergyóiak, viszont markánsan megjelenik a reinkarnációban, átokban, rontásban, illetve horoszkópban való hit is; ez utóbbiban a felmérés eredményei szerint minden ötödik ember hisz Gyergyószentmiklóson.

A Szent István Plébánia híveinek körében végzett felmérés további hittartalmak elemzésére is lehetőséget nyújt. Ez azért fontos különösen, mert lehetőséget nyújt a

hivatalos egyházi tanítás mellett megbúvó, eseteként ezzel ellentétben nem álló, de nem hangsúlyosan fontos hittételek elemzésére, de olyanokéra is, amik viszont kifejezetten eltérnek a hivatalos egyházi tanítástól. Ezek egyrészt a népi vallásossághoz és hiedelmekhez, másrészt a New Age-szerű hitrendszerek tanaihoz tartoznak.

<i>Részben, vagy teljes mértékben egyetértenek a megkérdezettek abban, hogy ...</i>	<i>(%)</i>
A csillagok állása befolyásolni tudja az életünket	38,4
A szenteltvíznek gyógyító ereje van	81,5
Az ortodox papok képesek gonosz erőket befolyásolni, képesek a rontásra	18,1
Egyes ritka kövek, ásványok gyógyító hatást tudnak gyakorolni az emberi szervezetre	39,6
Csíksomlyói Máriához érintett ruhadarabnak gyógyító ereje van	71,6
Hogy egyes emberek képesek energiák segítségével gyógyítani	34
Hogy sorsunk előre meg van írva	61,7
Hogy nyugtalan lelkek (szellemek, kísértetek) visszajárnak a földre és bizonyos emberek látják őket	15,7

Hitelemek tekintetében egészen nyilvánvaló, hogy Székelyföld, és ezen belül Gyergyó esetében olyan régióról van szó, amelynek lakói osztársadalmi szinten ágyazódnak a hagyományos keresztény egyházak kultúrájába. Ebben a közegben az egyház tanítása, életszemlélete, megteremtett és közvetített kultúrája és hagyománya, hit- és erkölcsrendszere, a valláshoz köthető szokások mélyen begyökereztek az itt élők életébe. És ettől még az egyház intézményétől legtávolabb állók, vagy önmagukat nem-hívóknak deklarálók sem mentesek.²⁴ A hitelemek vizsgálata azonban egyértelművé teszi, hogy a hivatalos, egyházi tanítás valószínűleg soha nem is volt, de a jelenben sem ekvivalens az itt élők kognitív világában létező hittel: ezekben ma megjelenik a premodern társadalom archaikus népi hitvilága, mint az átok, rontás, de a térségben posztmodernnek számító, New Age-es elemek is, mint reinkarnáció és horoszkóp, energiákkal való gyógyítás. Számunkra itt keletkezik egy olyan kis rés, amin át bepillantathatunk az itt élők „intézményes kontroll alól kibúvó” vallásosságába, hiszen egyértelműen kirajzolódik a kép, hogy a Székelyföldön, Csíkban, Gyergyóban a kereszténység melletti hit és/vagy vallásbeli alternatívák is léteznek.

A népi vallásosság rendkívül színes spirituális világát számos néprajzkutató választotta vizsgálati, kutatási témául. Pócs Éva, Erdélyi Zsuzsanna, Tánczos Vilmos, Gagy József, Mohay Tamás és mások révén jelentős mennyiségű szaktudás gyűlt fel erről a témáról. Sokkal kevesebbet tudunk viszont a székelyföldi újpogányságról és New Age-hez tartozó spirituális irányzatokról. Térségünkben Hubbes László 2010-től kezdett foglalkozni a jelenséggel, 2014-től pedig egy kutatói csoport – amelynek én is tagja voltam –, átfogóbb képet próbált adni a magyar újpogányság székelyföldi jelenlétéről. A magyar újpogányság erőteljesen etnikai jellegű, ezért ezt az irányzatot gyakran, mint az új magyar nemzeti mitológiát nevezzük meg. A későbbiekben külön kutatás keretében foglalkoztam a New Age-hez tartozó irányzatokkal és ezeknek a kereszténységgel történő szinkretizmusával. Az elsősorban terepmegfigyelésen, mélyinterjúkon, média- és webtartalom elemzésén alapuló vizsgálatok²⁵ egyértelműen kimutatták, hogy azok nagy többsége, akik Székelyföldön a kereszténységtől eltérő

25 A kutatások eredményeivel a következő kutatások foglalkoznak: - így maradjon vagy pontos vesszővel egymás után?

– HUBBES László Attila: *Régi-új szakrális nemzetszimbólumok Székelyföldön*. In: *Már a múlt sem a régi... Az új magyar mitológia multidiszciplináris elemzése*. Szerk.: HUBBES László, POVEDÁK István. Szeged, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 2015. (a továbbiakban: HUBBES 2015)

– FEJES Ildikó: *A székely nemzet mítoszváltozatai. Új székely nemzeti mitológia*. In: *Már a múlt sem a régi... Az új magyar mitológia multidiszciplináris elemzése*. Szerk.: HUBBES László, POVEDÁK István. Szeged, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 2015. (a továbbiakban: FEJES 2015)

– MIHÁLY Vilma: *Újpogány mitikus nőiség képek Székelyföldön a Szűz/Babba Mária-jelenlég tükrében*. In: *Már a múlt sem a régi... Az új magyar mitológia multidiszciplináris elemzése*. Szerk.: HUBBES László, POVEDÁK István. Szeged, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 2015.

– HUBBES László-Attila, FEJES Ildikó, MIHÁLY Vilma-Irén: *A közösséggyógyítás diskurzusai és rítusai az új magyar nemzeti mitológia székelyföldi változataiban*. In: *Vallási kultúra a Kárpát-medencében*. Szerk.: PETI Lehel, TAMÁS Ildikó. PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, L'Harmattan Kiadó, 2020.

– HUBBES László-Attila, FEJES Ildikó, MIHÁLY Vilma-Irén: *Az új magyar (nemzeti) mitológia változatai és képviselői Székelyföldön*. In: *Helyzetek és változások. Székelyföldi társadalomtudományi kutatások a DOMUS program támogatásával*. Szerk.: BIRÓ A. Zoltán, BODÓ Julianna. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2016. (a továbbiakban: HUBBES-FEJES-MIHÁLY 2016)

– FEJES Ildikó: *New Age, újpogányság és kereszténység szinkretizmusa Székelyföldön*. In: *Helyzetek és változások. Székelyföldi társadalomtudományi kutatások a DOMUS program támogatásával*. Szerk.: BIRÓ A. Zoltán, BODÓ Julianna. Csíkszereda, Státus Kiadó, 2016. (a továbbiakban: FEJES 2016)

rő vallási kultúrákba is integrálódnak, korántsem mondanak le korábbi egyháztagságukról, teljes mértékben jogot formálnak az intézményes történelmi egyházakhoz való tartozásra.

Székelyföldön az új magyar mitológiának (magyar újpogányságnak) azon képviselői, akiknek tanítása köré iskolák szerveződtek, akik szűkebb vagy tágabb közösségeket mozgatnak, és akik a gyakorlati életre is hatással vannak, elsősorban a magyarországi újpogányság két fő irányzatához tartoznak. Legnagyobb hatása a Szántai Lajos és Pap Gábor nevével fémjelzett vonalnak van (Szent Korona-tan, ellopott századok, Föld szívcsakrája, szerves műveltség). A nem csupán elméleti, hanem profán szinten művelt újpogányságnak a második fontos képviselője Kovács Magyar András, és az Ősmagyar Táltos Egyház. Mindkét irányzat olyan oktatási hálózatot épített ki, amelyek átnyúltak Magyarország határain és ezáltal nagyobb érdeklődő közönség számára váltak elérhetővé. A magyarságra vonatkozó alternatív, elméleti szintű megközelítéseknek természetesen vannak más irányvonalakat (is) képviselő művelői Székelyföldön – itt elsősorban Barabási László, Rokaly József és Czimbalmos Tivadar nevét kell megemlítenünk – de közösségeket, esetleg mozgalmakat gerjesztő hatása csupán az előző kettőnek van.²⁶ A Székelyföldön is ismertté, elérhetővé vált, követőket, közösségeket létrehívni képes, New Age-hez kapcsolható spirituális irányzatok között megtaláljuk a reikit, különböző jógatípusokat, agykontrollt, pránanadit, Brüno Gröning baráti kört, Metafizika Iskolát, stb. Gyakori jelenség, hogy a spirituális útkeresők minden útjukba kerülő irányzattal megismerkednek, elmennek tanfolyamaikra, beavatásokban részesülnek – mindeközben pedig a hagyományos keresztény egyház tagjának is tartják magukat.²⁷ Mivel a New Age-hez, és Székelyföldön az újpogánysághoz köthető irányzatoknak nincsen olyan szigorúan vett, kiépített intézményi szervezete, amely kizárólagossá tenné az odatartozást,²⁸ az esetek többségében egy kétoldalú, laza, de számon tartott kötődésről van szó, ahol a vallási tartalomcserének kétirányú és egyidejű mozgása van. A keveredés mind az ideológia, mind a szimbolikus formák terén megragadható.²⁹ A katolikus

26 FEJES 2015, HUBBES-FEJES-MIHÁLY 2016

27 FEJES 2015

28 HUBBES 2015, FEJES 2015

29 POVEDÁK István: *Láthatatlan határok. A keresztény – újpogány szinkretizmus*. In: *Sámán sámán hátán. A kortárs pogányság multidiszciplinális elemzése*. Szerk.: POVEDÁK István, SZILÁRDI Réka. Szeged, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke, 2014.

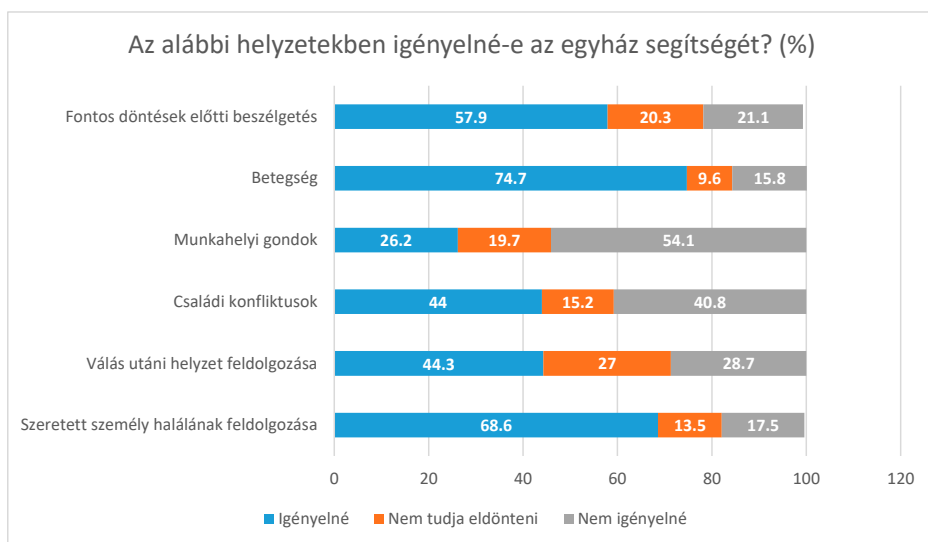
egyház hivatalos megnyilatkozásában³⁰ pontosan rögzíti, hogy miben térnek el ezeknek az irányzatoknak tanai az egyház tanításától, azonban a hívek számára ezek az eltérések legtöbbször nem tudatosulnak, illetve ha tudatosulnak is, nem jelentenek számára jelentős ellentmondást, hitbéli disszonanciát.

Korábbi kutatásom következtetése az volt, hogy azok számára, akik a vallásos élmények és a megismerés individuális útját választják alternatív spirituális iskolákban, a hagyományos keresztény egyházak és ezek tanítása – kisebb, vagy nagyobb mértékben – továbbra is fontos marad, hiszen fizikai környezetük, a belakott társadalmi és kapcsolati tér Székelyföldön intenzíven tartalmaz keresztény elemeket. A más irányzatokban szerzett vallásos élmények és értelmezési módok segítségével önmaguk számára újraértelmezik a kereszténységet. 2016-ban azt a következtetésre jutottam, hogy a keresztény egyházak elsősorban úgy tudják (részben) visszaintegrálni őket, ha adekvát utakat kínálnak föl számukra (lelkészek, lelkigyakorlatok, lelki kísérés) révén, ahol a népegyházi modellől eltérő módon adnak választ lelki, spirituális tudásra, megértésre törekvő igényeiknek. A kutatás alapján az körvonalazódott, hogy a vallási útkeresésnek sok esetben fontos kiváltó oka az egyén életében bekövetkezett személyes, magánéleti krízis. Legtöbbször vagy nem tartják elérhetőnek, vagy – korábbi tapasztalataik és/ vagy előítéleteik miatt – nem a keresztény egyházak keretében keresnek válaszokat és megoldásokat a krízis feloldására. A keresztény egyházak jövőbeli helyzete attól is függhet, hogy fel tudnak-e készülni arra, hogy a modern, individuális, a tekintélyvel elutasító hívek számára krízishelyzetben segíteni tudjanak, tudnak-e a megoldás felé vezető, az egyének által is járható utat fölkínálni. (És ennek az útnak – még akkor is, ha ugyanoda vezet – másnak kell lennie, mint amit a hagyományos, az egyház tanítását kérdőjelek nélkül elfogadó híveknek korábban fölkínált.)

És ez az a pont, ahol ismét kapcsolódni tudunk a gyergyószentmiklósiak körében végzett kutatás eredményeihez, hiszen ebben a kutatásban arra is választ kerestek, hogy a hívek milyen mértékben igényelnék az egyház segítségét életük különböző nehéz helyzeteiben. És ugyan a válaszok értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy ezek plébániafüggők (a válaszadók valószínűleg konkrét lelkészekre, plébániai lehetőségekre vonatkoztatják válaszukat) az eredmények mégis fontos üzenetet hordoznak. Egy nagymértékben szekularizált, az intézményes egyházzal kevés kapcsolatot ápoló

30 KULTÚRA PÁPAI TANÁCSA, A VALLÁSKÖZI PÁRBESZÉD PÁPAI TANÁCSA: *Jézus Krisztus, az élő víz hordozója. Keresztény reflexió a „New Age”-ről.* Szent István Társulat, 2003.

közegben bármilyen felkészült, empatikus lelkésze is legyen egy plébániának, csak azok kérnek (kérhetnek) segítséget tőle, akik legalább ismerik őt, kapcsolatban állnak vele valamilyen szinten. Egy szekularizált világban az egyház, a lelkészek sok esetben az önmaguk „templomkerítésen belüli”, saját világukban működnek, elszakadva a társadalom nagy többségétől. Nem ez jellemzi azonban Székelyföldet: a gyergyó-szentmihályi felmérés eredményei más helyzetképet tárnak elénk. A válaszadók közel háromnegyede segítséget kérne az egyháztól betegség esetén, több mint kétharmaduk pedig egy szeretett személy halálának feldolgozásában. Több mint fele élete fontos döntései előtt igényelne támogatást, segítséget az egyháztól, közel 45 %-uk pedig családi konfliktusok, illetve válás esetén is igénybe venné az egyház segítségét.

A Szent István plébánia hívei körében (de nagy valószínűséggel Gyergyó térségének más plébániáin is) tehát létező igény van arra, hogy életútjuk jelentősebb, főként betegséggel és halállal összefüggő krízishelyzetei esetében az egyházhoz forduljanak segítségért, vagyis hittel összefüggő, spirituális dimenzióban szeretnék szemlélni problémájukat. (Korábbi mélyinterjúk alapján szintén a betegség és halál voltak azok a helyzetek, amelyek révén, szintén spirituális útkeresés útján különböző alternatív vallási közösségekkel, irányzatokkal kerültek kapcsolatba interjúalanyaim). Természetesen nem csupán és nem elsősorban a lelkészek feladata a hívek lelki gondozása, támogatása nehéz pillanatokban, erre valószínűleg nem lenne minden esetben elegendő idejük és ráfordítható energiájuk. Úgy tűnik azonban, hogy a kereszténységtől való eltávolodás fontos megelőzési módja lehet, ha

az egyházak széles tevékenységi palettán (egyéni beszélgetések, különböző csoportos tevékenységek, célzott imaalkalmak stb. révén) világi lelkigondozók, szociális szervezetek, szakértők segítségét is bevonva – segítségnyújtást tudnak föl kínálni a híveknek életük krízishelyzeteiben. Úgy tűnik Gyergyószentmiklóson tudatában vannak annak, hogy az egyháznak e téren is jelen kell lennie a hívek életében, a már többször említett Szent István Plébánia által végzett felmérés sok fontos területet érintett: az egyházközség állapotát, a hívek közösségi részvételét, a plébániához való viszonyukat, társadalmi-gazdasági helyzetüket. Megvizsgálták a közösségi részvételt, mint a közösség rezilienciáját, – vagyis az egyén, csoport, szervezet vagy közösség azon képességét, hogy leküzdje a csapásokat, megküzdjön a stresszel, vagy pozitívan alkalmazkodjon a változásokhoz.³¹

A probléma tudatosítása annál is inkább időszerű lehet, mert bármennyire is domináns jellege van Székelyföldön a hagyományos keresztény kultúrának, további vallási szubkultúrák megjelenése réseket üt ennek falain. Ezek a rések természetesen még egyáltalán nem veszélyeztetik ennek a kultúrának a létét, sőt virágzását, de mindenképpen fölhívják a figyelmet arra, hogy a modern és posztmodern korok emberi jelenlegi formájában már szűknek és elégtelennek érzik ezt a kultúrát. Számukra nem elégséges a megkérdőjelezhetetlen és magától értetődő hagyományos vallásos tudás-készlet, ők többet akarnak tudni és személyes, belső döntést akarnak hozni abban is, hogy mit fogadnak el hitük alapjainak. A szokásvallásosság nyújtotta vallásos élmények nem elégitik ki őket, mélyebb spirituális érzelmekre, élményekre várnak és oda fognak fordulni, ahol utat mutatnak számukra a szakrálissal való nem hétköznapi találkozás lehetőségére. Azok az interjúalanyok, akik spirituális kalandozásaik után ismét visszatértek a keresztény egyház kereteibe, elismerik, hogy a keresztény egyházak felhalmozott tudásuk révén tulajdonképpen minden eszközzel rendelkeznek ahhoz, hogy ugyanannyi (vagy még több) tudást és élményt nyújtsanak híveik számára, mint amit ők máshol megtapasztaltak, csak hogy paradox módon ez a felismerés idegen, alternatív spirituális iskolákban fogalmazódott meg bennük.³²

Több tényező együttállásának köszönhetően tehát – a társadalmi-gazdasági helyzet, iskolázottság mértéke, az átmenet nagy társadalmi, szociális krízisei, a székelység esetében a vallásosság összefonódása a nemzeti identitással, a katolikus

31 FODOR Rita: *Közösségi részvétel és reziliencia vizsgálata egy gyergyószentmiklósi egyházközségben*. In: *Határhelyetek X.* Szerk.: SZOTÁK Szilvia. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 2017.

32 FEJES 2016

egyház hősies helytállása a kommunizmus időszakában –, az elmúlt három évtizedben sem Romániában, sem pedig Székelyföldön nem beszélhetünk szekularizációról, ellenkezőleg, a deszekularizáció számos jele figyelhető meg. A tanulmány keretei közt csupán két vallásgyakorlati mutató – összehasonlítás alapján – magas értékeinek bemutatására nyílt lehetőség. A kutatások további eredményei azonban kiemelik, hogy az egyház nagymértékű véleményformálási joggal és a legnagyobb relatív bizalommal rendelkezik a társadalmi intézmények közül, továbbá kiterjedt, átfogó intézményi hálózatot működtet. A katolikus értékrend, kultúra, szokások mélyen gyökereznek a helyiek kultúrájában, de ez nem jelenti azt, hogy a társadalmi változások mellett a vallásosság – ennek módja és ennek mértéke – teljesen változatlan marad. A modernizációval párhuzamosan a vallásosság individualizációjára kell számítani, ezt azt jelenti, hogy a vallási, spirituális útkeresésben – főként magánéleti krízisek esetében – már nem elégségesek az egyház hagyományos és hagyományos módon közölt válaszai. A válasz- és útkeresés egyéni módjai esetenként a hagyományos keresztény közösségektől eltérő spirituális irányzatok felé vezetik az embereket, a tanítás mássága azonban legtöbbször nem tudatosul, vagy nem jelent problémát a kereső hitre vonatkozó kognitív és érzelmi életükben. Ha a keresztény egyházak adekvát módon tudnak a krízisben levő embereknek segítséget felkínálni és nyújtani, akkor valószínűleg fontos lépést tesznek a szekularizációs folyamatok megjelenése ellen. Gyergyószentmiklóson úgy tűnik, ennek tudatában vannak, a Szent István Plébánia hívei körében végzett kutatás kiemelten fontosnak tartotta annak a kérdéskörnek a tisztázását: az egyház biztosít-e és ha igen, milyen módon, milyen mértékű védőhálót a plébániai közösség tagjai számára, és hogyan lehetne ezt a védőhálót szorosabbra fonni.

Creștinismul în secolul XXI și alternativele în Ținutul Secuiesc

Studiul rezumă cele mai importante caracteristici socio-politice și schimbări referitoare la Ținutul Secuiesc, inclusiv regiunile Csík și Gheorgheni, care pot fi legate de religiozitatea oamenilor care locuiesc aici. Prezintă cele mai importante rezultate ale cercetărilor sociologice asupra religiei din regiune. Pe lângă prezentarea prezenței generale și a semnificației sociale a culturii creștine tradiționale, aceasta acoperă și mișcările alternative „religioase” care sunt în sincretism cu creștinismul, dar diferă în mai multe aspecte esențiale: neo-păgânismul etnic ungar și tendințele spirituale structurate în mișcările New Age din Ținutul Secuiesc.

Christianity and its alternatives in the 21st century in Szeklerland

The study summarizes the most important socio-political characteristics and changes concerning Szeklerland, including the Ciuc and Gheorgheni regions, which can be related to the religiosity of the people living here. It presents the most important results of sociological research on religion in the region. In addition to presenting the general presence and social significance of traditional Christian culture, it also covers alternative “religious” movements that are in syncretism with Christianity, but differ in several important respects: ethnic hungarian neo-paganism and spiritual tendencies structured into New Age movements in Szeklerland.